

Cím: A gyorsulás eszkhatonja. Nick Land akcelerationizmusának értelmezése.

Jelige: KAT333

Dolgozat zárásának dátuma: 2022.04.25.

Tartalom

Bevezetés	1
A land-i deterritorializáció mibenléte	3
Entrópia mint dezintegráció.....	7
Technicizált eszkhaton és extrópia	12
Land elhelyezése az akcelerationizmust tematizáló irányzatok között.....	15
Passzív Nihilizmus	17
Landiánus akcelerationizmus	17
Zöld politika	18
Konklúzió	19
Bibliográfia	22
Internetes források.....	23
Táblázatok jegyzéke	24
Filmek jegyzéke	24

Bevezetés

Tanulmányunk egy kortárs brit filozófus, Nick Land (továbbiakban: Land) nevéhez fűződő *akcelerationizmus* két elemét – *deterritorializáció* és *entrópia* – igyekszik kifejtteni. Így a keretek révén a mindenre kiterjedő gyorsulás iránti normatív igény egy szelete kerül bemutatásra. Célunk rámutatni a tág értelemben vett politika apokaliptikájára, összevetve azt a technológiai fejlődés társadalomra gyakorolt hatásának Land általi teóriafikciós olvasatnak.¹

Mindaz, amely a korai Land nevéhez köthető, pusztán a huszonegyedik században került megnevezésre. Benjamin Noys akcelerationizmusként jelölte meg Land és elődjei – Deleuze, Guattari, Lyotard, Baudrillard – szellemiségét (Noys 2010: 5), amely a 2010-es évek közepére színessé vált politikai értelemben. Land – érintkezve az amerikai alt-right mozgalmakkal – napjainkban már jobboldaliként határozható meg. Vele szemben Mark Fisher, Nirck Srnicek, vagy Alex Williams baloldali akcelerationistákként identifikálják önmagukat (Mackay – Avanessian 2014; Land 2017; Gardiner 2020). Mindeközben megszületett az a *gender*, illetve a *zero*, továbbá az *unconditional accelerationism*. Sőt, szélsőséges politikai csoportok is próbálják kiaknázni a lassan harminc éve létező elméletet – melyet a média olykor tévesen hoz összefüggésbe magával az akcelerationizmussal (n1x 2018; Ellis 2020; Land 2017; Miller 2020).

Hogyha végig lapozzuk Land (1992) első könyvét – *The Thirst for Annihilation* –, valamint korai esszéit tartalmazó kötetét (Land 2018a) – *Fanged Noumena* –, láthatjuk, hogy Land filozófiája olyan szerzőkre épít, mint Kant, Schopenhauer, Nietzsche, Marx, Bataille, Freud, Baudrillard, Deleuze és Guattari. Egy kifejezetten összetett, számos korpuszt felvonultató munkásságról van szó, amely a filozófia mellett kölcsönöz elemeket az irodalomból, az esztétikából, valamint a pszichológiához tartozó tárgykörökből, amelyek kiegészítik, szélesítik Land elméleti munkájának tárgykörét. Kiemelendő az is, hogy hatást gyakorolt rá a lovecraft-i *kozmosz horror*, a *cyberpunk* szubkultúra, valamint a *halálösztön* koncepciója is. Követve a posztmodern filozófusok sajátosságát, Land kifejezések egész sorát alkotta meg, konstruálta azokat, sőt, a matematikából, a fizikából és a kibernetikából is átvett számos fogalmat. Így a posztmodern, valamint a poszt-strukturalizmus tekinthető legmeghatározóbbnak korai munkásságát tekintve.

¹ A politika és technológia eszkatologikus, illetve apokaliptikus olvasatát adja két további munka, lásd: Burdett (2015), valamint Lynch (2019).

Fontos megemlítenünk azt, hogy Land nem a konvencionális akadémiai írásmód alkalmazója. Műfaja a *teória-fikció*, amelyben a fogalomkészlet folyamatosan formálódik és a hangsúlyok eltolódnak. A teória-fikciónak – amely egyrészt Land esetén egyrészt épít a deleuze-i *transzcendentális empirizmusra*, másrészt Baudrillard-ra – célja, hogy különböző diszciplínák és diskurzusok elemeit konzekvens módon rendszerezze (Deleuze 1998: 123; Mackay – Brassier 2018: 5; Csicsery-Ronay 1991).² Így ez a műfaj egy eszköz Land kezében arra, hogy a modernitás központi problematikájával foglalkozzon, ezzel is mélyítve kritikai pozícióját.

Mindezt együtt értelmezve az akcelerationizmust nem lehet teljes mértékben a tiszta politikai-, vagy társadalomfilozófia kategóriájába sorolni. Tanulmányunkban elsősorban társadalomelméleti kontextusban igyekszünk feltárni Land akcelerationizmusát – amely megköveteli Land fogalmainak intertextuális rekonstrukcióját, amelyet a teóriafikciós műfaj nehézségei adnak (Guariento 2017: 268). Ugyanakkor ha végig tekintünk a bemutatásra kerülő tökéletes rendezetlenségbe kifutó folyamatok leírásán, az akcelerationizmus esetünkben sokkal inkább gondolatkísérletként jelölendő, mely eszkatológiai olvasattal is rendelkezik. Az akcelerationizmus időbeli irányultsága miatt logikus felvetni az eszkatológia kérdését, elvégre ha egyre gyorsabban megyünk valamerre, jogosan merül fel azon kérdés, hogy hol is fogunk kijukadni? Ezzel szándékunk gazdagítani az akcelerationista irányzat hazai diskurzusát, hidat képezve a filozófiai és esztétikai interpretációi, valamint a társadalom- és politikatudományok között.³

Négy olyan alapvető elemet azonosíthatunk, amellyel Land megalapozta az akcelerationizmust mint a sajátos politikai, filozófiai és esztétikai „programját”. Tanulmányunk Land nyelvezetére reflektálva arra próbál törekedni, hogy egyrészt különbséget tegyen a landiánus és a deleuzo-guattariánus fogalmak között. Másrészt arra törekszik, hogy négy fő tényezőt felhasználva kísérletet tegyen a land-i akcelerationizmus eszkatónjának körülírására, végezetül reflektáljon a landiánus diskurzus politika-, illetve társadalomelméleti alkalmazhatóságára.

² A teória-fikció erőteljesen emlékeztethet bennünket a Deleuze és Guattari (2005) által írt *A Thousand Plateaus* című könyv módszerére. Eltér a lineáris gyakorlattól, így a filozófiát nem mint premissza és konklúzió érvelési struktúráként gyakorolja, hanem arra összpontosít, hogy megpróbál változatos narratívák alkalmazásával új fogalmakat alkotni a világról való gondolkodás új módjainak kialakítása érdekében. Ebben feltűnik – mint látni fogjuk Land szövegei értelmezése kapcsán – Baudrillard gondolata is, miszerint a gondolkodás kapcsán „(...) elégedjünk meg azzal, hogy a lehető legmélyebben hozza játékba a véggel kapcsolatos képzeletbeliséget.” (Baudrillard 2000: 35)

³ Lásd: Horvát – Lovász 2016

Ehhez egyrészt segítségül hívjuk – jelen tanulmány fókuszából adódóan – a Deleuze és Guattari nevéhez kötődő *deterritorializáció* fogalmát. Ezzel arra teszünk kísérletet, hogy rekonstruáljuk azt, hogy Land a természettudományos megállapításokat, eredményeket a társadalmi valóságra interpretálva hogyan alkotta meg elméletét. Másrészt arra teszünk kísérletet, hogy a fizika és kozmológia *hőhalál-koncepciójával* párhuzamosan olvassuk a Land által a természettudományokból átvett fogalmakat, segítségül hívva a *termodinamika második főtételét*. Harmadrészt említést teszünk a *technológiai szingularitás* mibenlétéről, elvégre e hipotetikus pontot jelölő fogalom fejezi ki az akcelerationizmus eszkatológiai jellegét. Ennek előfeltétele a technológiai és gazdasági fejlődés egybefonódásának intenzitása, melyre külön kitérünk. Mindazonáltal ahogyan látni fogjuk, két olyan, egymással párhuzamosan zajló folyamatról beszélünk, amelyek között lényegi ellentmondás húzódhat. E probléma feloldásának szándékával felidézzük az eszkatológia klasszikusait, csak úgy mint Jacob Taubes és Karl Löwith legfőbb műveit.⁴

A land-i deterritorializáció mibenléte

„Ez a tőke mint »Megnevezhetetlen Dolog«, csak épp a reterritorializáció és az ellentermelés erői nélkül, melyeket Deleuze és Guattari a kapitalizmus konstitutív elemeinek tartott.” (Fisher 2020: 75)

Ha össze kívánnánk foglalni a korai akcelerationizmus lényegét, akkor azt mondhatnánk erről a kritikai társadalomelméletéről, hogy a gazdasági, politikai és társadalmi folyamatok, valamint a technikai-technológiai fejlődés felgyorsítása révén kíván radikális társadalmi változást szorgalmazni. Kritikai, ugyanis kritikát gyakorol a fennálló struktúrával, folyamatokkal

⁴ Mindazonáltal hangsúlyoznunk kell azt is, hogy a teleológia és az *eszkhaton* kapcsán egy nagyon fontos különbséget fedezhetünk fel. Jacques Derrida amellet érvel, hogy a teleológiák kikristályosodott, megelőlegzett célképpzettel rendelkeznek, s természetesen az eszkatológiának is megvan e vonzata. Ámbátor Derrida (2006) etimológiai felvetésében arra jutott, hogy az *eszkhaton* esetén nincs megelőlegezhetőség, egy folyamatos távolságtartás jellemzi. Egy abszolút külsőlegességről van szó, így az nem lehet a lineáris idő végpontja, sőt mi több, az *eszkhaton* időn kívüli. Eljövendést rejt magában, amellyel vitathatatlanul egy teleológiai végsőségre utal, ellenben ez prediktálhatatlan (Derrida 1993a; 1993b; 2006).

szemben, ugyanakkor korántsem tekinthető kritikainak a klasszikus értelemben. Land (2018a) esszéinek nyelvezetét tekintve sokat kölcsönöz Marx kapitalizmus-kritikájából, ugyanakkor – mint látni fogjuk – eltérő konklúzióra fut ki, s így nem a maxiánus proletárforradalom által elhozott utópisztikus kép vetül elénk. A kritikát éppen a belső feszültségek, ellenmondások fokozásával, illetve fokozásának kívánalmával gyakorolja (Ellis 2020; Mackay – Brassier 2018; Shaviro 2015). Ennek értelmében egy inherens kritikai pozícióról beszélhetünk. Land szerint „[s]emmilyen emberi nem kerül ki a közeljövőből” (Land 2018d: 443).⁵ Ez önmagában tartalmazza Land vízióját a társadalom helyzetéről, valamint a kapitalizmus végéről. Ugyanakkor Land a kapitalizmus végét nem egy klasszikus értelemben vett utópia beteljesedésében látta. Szerinte a gyorsulás, az akceleráció kívánalma nem választás kérdése, hanem egy elkerülhetetlen folyamat. Így a kapitalizmus kritikája Land esetén egyszerűen az, hogy részt veszünk annak működtetésében – mondhatni a kapitalizmus-mint-kritika artikulálódik gondolkodásában (Land 2017).⁶

Mindennek az alapjait képzik a későmodern kor kapitalizmusának belső feszültségei, amely gondolat Land esetén a francia poszt-strukturalista szerzőktől, Deleuze-től és Guattari-tól ered. Robin Mackay és Ray Brassier külön kiemelik, hogy a Deleuze és Guattari által alkotott kritikai keretrendszer Land transzdiszciplinárisá teszi a korábban említett elemek beemelésével (Mackay – Brassier 2018: 5). Land mindeközben követte Deleuze és Guattari konstruktivista szellemiségét, amelyet meghatároznak a *Mi a filozófia?* című könyvükben: „(...) a fogalom önreferens, azaz a teremtésével egyidejűleg tételeződik mind maga a fogalom, mind a tárgya.” (Deleuze – Guattari 2013: 24) Ennek értelmében Land számára – ahogyan Deleuze és Guattari számára – a filozófia konstruktivista természetű, azaz a fogalmak spekulatív teremtésére irányul (Guariento 2017: 250-251).

Deleuze és Guattari munkásságának – megközelítésünk okán – egyik fő eleme a de- illetve reterritorializáció. Tételezésük szerint ugyanakkora deterritorializáció mellett ugyanakkora reterritorializáció megy végbe. Ily módon ezek ellentétes irányú és hatású folyamatai egymásnak, így kölcsönösen ki is egyenlítik egymást. E kettős folyamat egy sajátos ciklikus mozgást ír körül. Mivel az egyik sakkban tartja a másikat – illetve fordítva –, a folyamat-pár nem is vezet egy bővülő, vagy zsugorodó rendszerhez, sem pedig struktúrához. Ezért is beszéltek *relatív deterritorializációról* (Deleuze – Guattari 2013).

⁵ „Nothing human makes it out of the near-future.” (Land 2018d: 443) Saját fordítás.

⁶ E gondolat analógiát mutat azon marx-i kijelentéssel, miszerint a szabadkereskedelem támogatása a kapitalizmus megdöntését szolgálja. Vö.: MEM 4. 422-436.

A land-i deterritorializáció sajátosságainak bemutatása előtt fontos leszögeznünk azon – talán poszt-marxistának nevezhető – gondolatmenetet, amellyel mind Deleuze és Guattari, mind Land koruk gazdasági rendszerét vonták kritika alá. Deleuze és Guattari elsősorban az emberi nem territorialitását hangsúlyozták. Az egyén viselkedése egy adott territóriumon belül kódok által szabályozott. A deterritorializáció Deleuze és Guattari gondolatmenetében e kódoktól történő felszabadulást jelöli, azaz a korábbi cselekvési módozatok megszűnését, amelyek önmagukban korlátozó jellegűek. Ámbár, ahogyan említésre került, ez a deterritorializáció pusztán relatív, elvégre az új cselekvési módozatok új kódokként állnak össze a territóriumon belül, azaz maga a territórium nem növekszik, vagy bővül (Deleuze – Guattari 2005: 88; 333). Deleuze és Guattari számára a kapitalizmus folyamatosan deterritorializálja az egyének közösségét, ámbár egy reterritorializáció is végbemegy a kapitalizmus saját kódjainkat társadalomba ültetésével (Deleuze – Guattari 2000: 34). Így ezzel válik a kapitalizmus maga axiomatikussá az egyének számára, felbomlasztva a hagyományos társadalmi kódokat. Azok helyébe egyszerűen a piaci logika kerül, amely immáron akadályt képez a további emancipatorikus tendenciáknak (Deleuze – Guattari 2000: 514; 2014: 149; 2005: 453).

A fogalmak jelentésének megvilágítása érdekében lássunk egy konkrét, illusztratív példát. Az Azték Birodalom spanyol meghódítása egy új hatalmi konstelláció megtervezését és kialakítását követelte meg. Miután az Azték Birodalom területét elfoglalták a spanyol gyarmatosítók, lerombolták az azték kultúra szimbólumait. Ezzel deterritorializálták az azték társadalmat: megfosztották attól a korábban fennálló hatalmi diskurzusrendszertől, mely alapján szervezték mindennapjaikat. Ugyanakkor ez egy relatív deterritorializációként értelmezendő. Ahogy eltűntek az azték szimbólumok, a spanyol politikai és gazdasági berendezkedés váltotta a korábbi azték berendezkedést, illetve a spanyol kultúrához tartozó rituálék, szokások és hitrendszer – ezáltal érték- és normarendszer – vált dominánssá. Így a reterritorializáció új szimbólumrendszert alakított ki, átalakítva az azték társadalom mibenlétét (Deleuze – Guattari 1987; 2009; Gibson 1964; Townsend 2009)⁷.

Az akceleracionizmus mint gondolkísérlet Deleuze-höz és Guattari-hoz hasonlóan abból indul ki, hogy a tőke maga mindig deterritorializál. A landiánus felfogásban a tőke szintűgy igyekszik lebontani a korlátokat, határokat, igyekszik megtörni a társadalom hagyományos struktúráit, legyenek azok hatalmi, gazdasági, vagy kulturális jegyek. A

⁷ Fontos továbbá azt is megjegyeznünk, hogy Land távol tartja magát a metafizikai voluntarizmusról, melynek értelmében nem a hatalom áll vizsgálatának középpontjában. Deleuze és Guattari munkásságához hasonlóan sokkal inkább makrofolyamatok feltárására koncentrálnak (Mackay – Brassier 2018: 52-53).

technikai-technológiai fejlődés gyorsulásából az következne, hogy egyre gyorsabb ütemben megy végbe a de- és reterritorializáció a társadalmi miliókben; mintha egy gyorsuló ciklikus folyamat menne végbe. Ellenben, ahogy Mark Fisher is – Land egykori kollégája – felhívja rá a figyelmet: a kultúra beleolvad a gazdaságba (Fisher 2020). Land eltér attól, hogy ugyanakkora mértékű reterritorializáció menne végbe a deterritorializációval párhuzamosan. Így kizáródik a Deleuze és Guattari esetén megjelenő ciklikusság és ennek eredményként nem pusztán a ciklikus folyamatok egyre gyorsuló pulzálásáról beszélhetünk (Land 2018d).⁸

„Mire a globális történelem felfedhetővé válik, az árucikké történő transzformáció felforgatja a történelmet, a társadalmat dezorganizáló apparátussá szervezi át, így a rituálék és a törvények axiomatikus szabályokká olvadnak össze.” (Land 1995a: 199)⁹

Land számára a modernitás előtti társadalmak képesek voltak megakadályozni a deterritorializációs többletet, valamint annak eredményét. A deterritorializációs többletet a *leolvadás* fogalmával írja körül és a nukleáris reakció irányítására használt grafitrudak alkalmazásának metaforájával szemlélteti *Meltdown* című esszéjében. Land állítása az, hogy a pre-modern társadalmak képesek voltak kezelni az úgynevezett *proto-tőkét*, így elkerülhették a kulturális leolvadást. Ugyanakkor úgy véli, hogy napjainkra a grafitrudak kicsúsztak a kezeink közül, így az emberi kultúra a gazdaságba olvadt bele. A tőke immáron egy zárt hurokba került, ahol a kommodifikáció és az iparosítás kölcsönösen gerjesztik egymást, létrehozva egy pozitív visszacsatolások alkotta kibernetikai rendszert, amely önmagában gyorsítja a fejlődést (Land 2017; Land 2018c; Land 2018d).

Mindennek értelmében technológia fejlődése Land szerint öncélúvá vált: a piaci hatékonyság növelése áll középpontjában, ezzel a piaci mechanizmus a keresletet nem pusztán kielégíti, de elő is állítja. A kereslet gerjesztése kapcsán Christopher Lasch (1979) amellet érvel, hogy a huszadik század végére megvalósult indusztrializációnak feltétele a tömegfogyasztás, így tulajdonképpen az egyéneket meg kell tanítani a fogyasztásra. Így ha az egyén megtanul fogyasztani, maga a kereslet könnyen gerjeszthetővé válik. Land elmélete

⁸ Land a deterritorializációs többlet révén eltér az idő deleuze-i ciklikus értelmezésétől, amely Nietzsche *örök visszatérés* koncepciójából ered (Vö.: Deleuze 1983; 1994). Ugyanakkor Land időfelfogása nem egyezik a lineáris történelemszemlélettel sem – melynek oka a kibernetika Land gondolkodására gyakorolt hatásában rejlik (Vö.: Horváth 2018). Továbbá e gondolat mögött felsejlik Anthony Giddens koncepciója a modernitás kapcsán, miszerint a gyorsuló fejlődést kívánó modernitás nem pusztán örvendeztető tendenciákat, de problémákat is szült, így az ökológiai válságot, vagy az atomfegyverek okozta veszélyeztetettséget (Giddens 1990).

⁹ „By the time global history comes up on the screen commoditization has berserked history, reorganizing society into a disorganizing apparatus that melts rituals and laws into axiomatic rules.” (Land 1995a: 199) Saját fordítás.

ebben analogikus Deleuze és Guattari értelmezésével, miszerint a késő huszadik századi kapitalizmus axiomatikusan működő (Deleuze – Guattari 2000: 514; 2005: 453; 2014: 149; Land 2017). Land szerint immáron *auto-produktív* tőkéről beszélhetünk, elvégre az pozitív visszacsatolási hurokban létezik (Land 2017). Robin Mackay és Ray Brassier továbbá amellet érvelnek, hogy Land számára a valóság, így a kapitalizmus is auto-konstrukció (Mackay – Brassier 2018: 31-32). Ennek értelmében a technológia és a tőke pusztán egymásra reagálnak, az egyén pedig csak fogyasztó-gépként funkcionál: „[a]z emberiség az ideiglenes gazdateste, nem pedig ura.” (Land 2017)¹⁰ A technológia és a tőke együttes kezelése, azok összefonódó mibenléte és egyre fokozódó akkumulációja miatt beszél tehát Land *tecno-tőkéről* (Land 2018d, 441).

Összefoglalva a korai landiánus akcelerationizmus fő mondanivalóját a fejlődési, termelési, fogyasztási, stb. ciklusok felgyorsulnak, a termelés absztrakttá válik, az egyén pedig alárendelődik a fejlődés-fogyasztás egyre gyorsuló dinamikájának, mindeközben a társadalmi konvenciók egyre inkább felbomlanak. Fontos kiemelni azt is Land gondolatmenete kapcsán, hogy a társadalmi konvenciók felbomlása utat enged az emancipáció különböző módzatainak, amely tendencia esszéiben pozitív tónussal kerül közlésre. Ennek példáját később láthatjuk az *Emberi Védelmi Rendszer* fogalma kapcsán. Land mindezzel arra a problémára mutat rá, hogy olyan gyorsan követik egymást a különböző újdonságok, vívmányok, változások, hogy sem az egyén sem bármely más társadalmi intézmény nem képes lépést tartani velük, így reagálni sem azokra. Mivel az emberi nem kikerült a tervezés, az előállítás, az együttműködés, vagy koordinálás folyamataiból, az emberiséget érintő problémák megoldása sokkal nehezebbé váltak. Ez magával vonja azt a lehetséges következtetést is, hogy – immár – a techno-kapitalizmus ilyen értelemben nem a klasszikus értelemben vett struktúrát jeleníti meg előttünk Land filozófiájában.

Entrópia mint dezintegráció

„Az elszabadult kapitalizmus minden
társadalmi kontrollmechanizmuson

¹⁰ „Mankind is its temporary host, not its master.” (Land 2017) Saját fordítás.

áttört, lehetővé téve ezáltal példátlan elidegenedéseket.” (Plant – Land 2014: 305)¹¹

Az aztékok példája elemzésünk szempontjából egy kivételes állapotot jelöl. Normál állapotban egy adott társadalom szofisztikált koordinálását reprezentálná a reterritorializáció, az abban lezajló változások pedig a de- és reterritorializációs folyamatok kölcsönös lejátszódását jelentené. Ellenben a történelmi tények azt tanúsítják, hogy egyetlen civilizáció sem tartott örökké, újabbnál újabbak jelentek meg. Az emberi civilizációk sorsa, valamint az univerzum szükségszerű vége közötti analógiára hívja fel tehát Land a figyelmet a deterritorializációs többlet, valamint sajátos tőke- és kapitalizmus-értelmezésével.

Olybá tűnik, hogy a landiánus diskurzusban a rendszer maga egy egyre inkább rendezetlen állapot irányába tart – amelyet Land írásmódja is közvetít. Ilyen értelemben a Land által alkalmazott teória-fikciós nyelvjáték egy szemiotizációs, jelentéstársító és jelentésgazdagító, hangsúlyokat folyamatosan változtató írásmód – amely megragadhatatlan és képlékeny mivoltot kölcsönöz műveinek. E fogalmi montázzsal a szaturálódó kapitalizmus és a techno-tőke nyelvi leképződését hivatott megjeleníteni. Így Land performatív szinten, az írásmódja mibenléte útján is megjeleníti gondolatait.

Land szerint az egyének alkotta közösségek szükségszerű sorsa a felbomlás, amelynek elsődleges oka a korábban bemutatott deterritorializációs többlet, valamint a különböző változások gyorsulása, felszámolva kötődéseket, szokásokat és értékeket. E folyamatot Land a *dezintegráció* fogalmával írja körül. E folyamat a kozmosz természetes velejárója, amelyet Land hangsúlyoz munkássága folyamán (Land 2019; Rovelli 2018). Mindebből arra következtethetünk, hogy Land pozíciója alapján a szigorúan rendezett struktúra nem természetes, hanem mesterséges jelenség, elvégre minden egység összeomlása a világegyetem alapvető szükségszerűsége (Land 2018f: 394; 2019; Rovelli 2018; Smith – Wise 1989: 500; Thomson 1862).

Land mindezt jóval korábban, az 1992-ben megjelent könyvében az *entrópia* fogalmának segítségével írja le. E fogalom egy adott rendszer rendezetlenségét, szervezetlenségét, egyensúlyának mibenlétét, illetve ezek mértékét jelöli (Land 1992; Land 2014b). Land transzdiszciplináris gondolkodása, azaz a különböző diszciplinák keverésével és

¹¹ „Runaway capitalism has broken through all the social control mechanisms, accessing inconceivable alienations.” (Plant – Land 2014: 305) Saját fordítás.

azok egymásra irányuló hatásának együttes kezelésével egy érdekes felvetéssel élhetünk: Land voltaképp „társadalmi”, vagy „politikai fizikát” művel.

Land a társadalmakon belüli entrópia növekedését a modernitás és a felvilágosodás megjelenéséhez köti (Land 2018e: 351; Land 2018d: 445). Robin Mackay és Ray Brassier a modernitás központi problémáiként jelölte meg többek közt a felvilágosodás dialektikáját, az emberi nem megaláztatását, a hitvallás és filozófia tárgyainak tudomány általi erózióját. Tulajdonképpen ez képi Land kritikájának tárgyát (Mackay – Brassier 2018: 6). Land úgy fogalmaz, hogy: *„Zárt rendszerként, vagy egész egységként az univerzum az entrópia maximumpontja felé közeledik: sistergessé homogenizálódik.”* (Land 2018f: 393).¹² Land nevezetesen a termodinamika második főtételeire támaszkodik, amely kimondja, hogy egy izolált rendszer entrópiája nem csökkenhet, ugyanis a rendszer spontán módon az úgynevezett maximális entrópia, így a termikus egyensúly állapota felé tart. Ez azt jelenti, hogy egy zárt rendszeren belül az entrópia vagy változatlan, vagy növekszik; s csak úgy csökkenthető, ha munka kerül befektetésbe. Ily módon a zárt rendszert külső hatás kell érje, ha az adott rendszer elemeinek rendezettségét kívánjuk növelni (Land 1992; Sohrab 2014).

Minden anyag végső sorsa annak szétesése. Azért beszélhetünk valaminek a megváltozásáról, mivel a változás a felbomlási folyamat velejárója. Tehát az időben előre haladni annyit tesz, mint felbomlani. Mégis ennek ellentmondó dolgok történnek körülöttünk, amelyekhez bizonyos értelemben hozzászoktunk: „Egy hónappal ez előtt még nem állt ott az a ház, ma pedig már be is költöztek az új lakók”. Amikor ez a lakóépület felépült, tulajdonképpen entrópiacsökkenés, más relációban a rend ugrásszerű növekedése ment végben, elvégre rendezetlen anyaghalmozok vették fel egy épület formáját. Ugyanakkor a fizika szabályai szerint ez annak köszönhető, hogy az egyének energiát fektettek be, amely lokális entrópiacsökkentést eredményezett. Ilyen értelemben a kezünkben leejtett és összetört üvegpohár spontán módon képtelen újra felvenni rendezett formáját. Schrödinger amellet érvel, hogy az ember mint élőlény entrópiájának kiszervezésével – hő és hulladék formájában – tartja fenn önmagát rendezett együttállásként, amely a metabolizmus folyamat maga (Schrödinger 2013: 70-71). Következésképp egy adott rendszer rendezettségének fenntartása érdekében valamilyen más, rendszeren belüli entitásnak az enyészetté kell válnia. Mindezek

¹² „As a closed system or whole individual the universe is drawn towards the point attract or of entropy maximum: homogenization into hiss.” (Land 2018f: 393) Saját fordítás.

értelmében Land az entrópiát mint a világ teleologikus folyamataként értelmezi, gondolkodásában ez az, amely meghatározza az idő irányát (Land 2014a).

A maximális entrópia, avagy a termodinamikai egyensúly állapotán kívül azonban feltűnik Land egy másik fogalma is, amely magában hordozza egy végességet, mely nem más mint a *technonomikus szingularitás*. A szingularitás és az entrópia ritkán szerepel egymás mellett műveiben, ám bár Land már-már költői írásmódja e két fogalmat együttesen tartalmazó kifejezések szinonimáinak tömkelegével él. Így a szingularitás közeledte és a *leolvadás* (Land 2018d: 441-442) vagy az *összeomlás* (Land 2018c: 336) vagy éppen az *Emberi Védelmi Rendszer* válsága (Land 2018d: 441), mind a hagyományos kulturális kódok deterritorializáció közbeni felbomlására utalnak (Land 2018b, 293-294). Mindez az emberiség végét hozhatja el – legalábbis abban az értelemben, ahogyan mi azt ma ismerjük. Az *Emberi Védelmi Rendszer* egy szemléletes példája a deleuziánus filozófiai gyakorlatnak. Land esetén e fogalom a társadalmi konvenciók, erkölcsi előítéletek és tudományos előfeltevések összességét jelöli. Ugyanakkor ez egy normalizációs funkciót tölt be az emberiség tekintetében, azaz gátolja az emberi nem természetes hajlamát arra, hogy feszegesse korlátait és ily módon emancipálódjon saját antropocentrizmusától. Ilyen értelemben egyrészt a Baudrillard nevéhez fűződő hipervalóság jelenik meg gondolkodásában. Továbbá Land akcelerationista projektjének emancipatorikus jellege részben itt érhető tetten. Ilyen értelemben tehát nyilvánvaló, hogy nem az emberiség fizikai megsemmisüléséről van szó Land gondolkodásában (Overy 2016: 287-288; Guariento 2017: 250-251; Baudrillard 1995; 1997; Nietzsche (1996).

Mindezidáig a landiánus diskurzus előfeltevéseiről legalább két fő állítást fogalmazhatunk meg. Egyrészt egyszerre alkalmazza társadalomelméletében a Deleuze és Guattari nevéhez fűződő fogalom párt, reflektálva annak a gazdasági, társadalmi és politikai valóságban betöltött szerepére. Másfelől mindezt alátámasztja a fizikából kölcsönzött fogalommal, amellyel kozmikus méretűvé tágítja elméletét – tér és idő szempontjából egyaránt. Mindazonáltal számos kérdés merül fel vizsgálatunk szempontjából. Elsősorban a deterritorializációs többlet révén a társadalmak Land olvasatában – egy természetes folyamat részeként – megsemmisülnek, azaz a deleuze-i és guattari-i abszolút deterritorializációról beszél. Ebből az következik, hogy Land elméletében van egy végpont, amelyről ugyanakkor nem tesz egzakt kijelentést. Másfelől a land-i értelemben vett deterritorializáció magával vonja a tőkeakkumuláció fokozott jelenségét, amelynek révén alakul ki a technonomikus szingularitás: a technikai és gazdasági fejlődés gyorsulása vezet el a land-i végponthoz, amely azonban megköveteli például az erőforrások centralizációját. Land meglátásában:

„A tőke, végső öndefiníciójában semmi más mint az absztrakt gyorsító társadalmi tényező. Pozitív kibernetikai sémája révén önmagát kimeríti. Elszabadulása felemésztí identitását. Minden más meghatározottságot fokozódási folyamatának valamelyik szakaszában leráz magáról mint véletlenszerűséget. Mivel bármi, ami képes következetesen táplálni a társadalmi-történelmi gyorsulást, szükségszerűen vagy lényegénél fogva tőke lesz (...) Az akceleracionizmus egyszerűen a kapitalizmus öntudatra ébredése, amely még alig kezdődött el.” (Land 2017)¹³

Fisher értelmezése szoros kapcsolatot mutat Land meglátásával:

A tőke libidinális metafizikája egyfajta kozmikus libertarianizmus: a tőke korlátlan energiájú erőként azonosítja magát, amelynek végtelen felhalmozási képességét csak a politikai esetlegességek akadályozzák. Hamarosan, mindig csak hamarosan, álmodik a tőke, megszabadulok a politika szükségétől, megszabadulok az emberektől is... (»...likvidizálom a munkaerőt, likvidizálom a részvényeket, likvidizálom a mezőgazdasági termelőket, likvidizálom az ingatlanokat... «). A tőke megvalósult utópiája egy kiegészített bolygó lenne, tele teljesen automatizált gyárakkal, amelyek olyan szart gyártanak, amit senki sem akar megvenni és amúgy sem marad senki, aki megvenné, mert ezeknek a gyáraknak a fennmaradásához a feltételek az emberek számára élhető környezet elpusztítása.” (Fisher 2018: 617)¹⁴

Két alapvető folyamattal van tehát dolgunk, amelyek szemben állnak egymással: egy tökéletes – egyenlő és homogén – eloszlás és egy tökéletlen – oligopolisztikus, ha nem monopolisztikus

¹³ „Capital, in its ultimate self-definition, is nothing beside the abstract accelerative social factor. Its positive cybernetic schema exhausts it. Runaway consumes its identity. Every other determination is shucked-off as an accident, at some stage of its intensification process. Since anything able to consistently feed socio-historical acceleration will necessarily, or by essence, be capital (...) Accelerationism is simply the self-awareness of capitalism, which has scarcely begun.” (Land 2017) Saját fordítás.

¹⁴ „Capital’s libidinal metaphysics is a kind of cosmic libertarianism: capital identifies itself as a force of unbounded energy, whose capacity for infinite accumulation is obstructed only by political contingencies. Soon, always soon, capital dreams, I will be free of the need for politics... and free of the need for humans too... (»...liquidate labor, liquidate stocks, liquidate farmers, liquidate real estate...«). Capital’s realised utopia would be a burned-out planet full of fully-automated factories turning out shit that no one wants to buy, with no one left to buy it anyway, because the conditions for the continued existence of these factories is the destruction of an environment humans can live in.” (Fisher 2018: 617) Saját fordítás.

és heterogén – eloszlás képe sejlik fel előttünk. A tökéletes eloszlás koncepciója ugyanakkor a fizikából átemelt fogalommal is alátámasztott:

„Az entrópia (helyesen tekintve, mint egy eredendően teleologikus folyamat) minden komplex rendszer mozgatórugója. A tőke teleológiája azonban nem az entrópia maximuma felé, hanem az entrópia csökkenésének eszkalációja felé mutat. Kihasználja az entrópikus áramlást, hogy visszafelé haladjon, a fokozott komplexitás és intelligencia kibernetikusan felerősített állapotaiba. A kapitalizmus »fejlődése« az egyensúlytalanság fokozódása.” (Land 2014b: 212-213)¹⁵

Land és Fisher álláspontja nem fedik teljesen egymást, amely abban mutatkozik meg, hogy míg Land – nihilistának tűnő módon – elfogadja a kapitalizmus deterritorializációs többletet és belenyugszik annak tendenciáiba, addig Fisher a kapitalizmus reterritorializációs képességét hangsúlyozza, amelyre építi a baloldali politikai alternatíváját (Fisher 2020). Ez az egyik legmarkánsabb különbség a bal- és a jobboldali akcelerationizmus között. A következőkben a megvizsgáljuk, mi is a vég sajátossága Land esetén, majd megkíséreljük feloldani a fentebb jelzett két folyamat paradoxikus, egymással ellentétes folyamatot.

Technicizált eszkhaton és extrópia

Az eszkatológia általánosságban vallásos, vagy spekulatív előfeltevés arra vonatkozóan, hogy mi az élet, az emberiség, vagy éppen a világ sorsa, mi a végítélet mibenléte. Karl Löwith és Jacob Taubes arra világítanak rá – egymástól független – történetfilozófiai munkásságukban, hogy a vég kérdése alapvetően a zsidó-keresztény kultúrkörből ered. Rámutatnak, hogy nem pusztán Hegel vagy Marx munkássága esetén mutatható ki e hatás, de a modern, szekularizált ember, akit a fejlődés és haladás felvilágosult eszméi mozgatnak, csakugyan egy szekularizált eszkatológia alapján gondolkodnak (Löwith 1996; Taubes 2004; Styfals 2015).

¹⁵ „Entropy (considered, properly, as an inherently teleological process) is the driver of all complex systems. Capital Teleology does not trend towards an entropy maximum, however, but to an escalation of entropy dissipation. It exploits the entropic current to travel backwards, into cybernetically-intensified pathway states of enhanced complexity and intelligence. The 'progress' of capitalism is an accentuation of disequilibrium.” (Land 2014b) Saját fordítás.

Tulajdonképpen a bibliai üdvtörténet szekularizált verziójáról van szó esetükben, s különösen Taubes nyomán kijelenthető, hogy egy alapvetően lineáris időfelfogást tartalmaz: „*Az idő lényege egy-végre-irányultságában [Einsinnigkeit] rejlik.*” (Taubes 2004: 7) Így az eszkatologikus értelemben vett idő a beteljesedésre váró lineáris idő. Ebben az értelemben a land-i entrópia mint folyamat önmagában eszkatológiai értelmet nyer el.

Land munkássága során is fellelhető a vég kérdésköre, bár explicite nem hagyományos teleológiai értelemben vett eszkatológiai megnyilvánulásokat tett korai esszéiben. Land gondolatmenetében a linearitás és a ciklikusság ötvöződik (Overy 2016: 193-196; 286), melynek oka egyrészt Nietzsche Land-re gyakorolt hatása: az *örök visszatérés* ciklikusságot, s nem pedig lineáris időfelfogást írt le (Land 1995b). Tommaso Guariento-t idézve: „*Nietzsche áll a libidinális materializmus kialakulásának középpontjában, mert Isten halálának meghirdetésével megsemmisít minden lehetséges utalást egy teológiai rend és hierarchia felépítésére.*” (Guariento 2017: 257) Land felfogásában a keresztény egyház a modernitás előtti időkben az *Emberi Védelmi Rendszer* markáns részét képezte. A felvilágosodással nézete szerint az emberiség megmenekült a tekintélyelvű szeretet kínzókamrájából, ellenben ezzel az egyház társadalmi életből történő kivonulásának hatására az emberiség még hamisabb korba lépett (Land 1995b; Horváth 2018). Másrészt Land a korábban tárgyalt folyamatok bemutatásán túl leginkább írás- és fogalmazásmódjával, valamint a– Lovecraft nyomán – horrorisztikus filofikciós elemek hangsúlyozásával; tehát részben esztétikai jellegű felvillanása tükrözi vissza a végső sors, vagy a vég mibenlétét a kozmológiai hőhalál analógiájának alkalmazásán túlmenően. Ugyanakkor a poszthumanizmus diskurzusának irányába vezető landiánus technonómikus szingularitás nem entrópikus folyamatot tár elénk.

A szingularitás többféleképpen definiálható, ugyanakkor Ray Kurzweil értelmezése teszi talán legkézzelfoghatóbbá Land esetén. Kurzweil gondolatmenete leginkább az *intelligenciारobbanás* kifejezéssel írható körül. Véleménye szerint – a genetika, nanotechnika és robotika területén elért fejlődésen kívül – a mesterséges intelligencia kutatásában elért eredmények lesznek a leginkább meghatározók a jövőben mindennapjainkat tekintve. Előrejelzése szerint 2045-re a mesterségesen módon, azaz a gépek által végrehajtott számítási kapacitása révén létrejövő intelligencia egymilliárdszorosan fogja meghaladni az emberiség össz-intelligenciáját (Kurzweil 2013: 201). Ez egy akkora intelligencia-méretbeli különbség, amely maga után vonja az „*intelligenciारobbanás*” (Good 1966: 33) szinguláris olvasatát. A szingularitás matematikai értelemben a hiperbolikus függvénnyel írható le. Egy folyamatosan csökkenő értéket felvevő görbéről van szó, amely esetén minél nagyobb az 'x' értéke, annál

alacsonyabb 'y' értéke. Ugyanakkor 'y' sosem lehet egyenlő nullával, folyamatosan közeledik hozzá, de el nem érheti: ezt a matematika az $y = 1/x$ függvénnyel írja le, ahol 0 a szingularitást jelzi (Kurzweil 2013: 42). Éppen azért használja Kurzweil a szingularitás kifejezését, mert jelenlegi tudásunkkal elképzelhetetlen lesz a „nem biológiai intelligencia túlsúlya” (Kurzweil 2013: 201), ugyanakkor mindez gyökeres változást fog eredményezni az emberi mibenlét kapcsán; egyben visszafordíthatatlan folyamatokat is eredményezhet. A szingularitás mint esemény Kurzweil értelmezésében éppen azért válik apokaliptikussá és ilyen formán eszkatologikussá, mivel nem látunk annak horizontján túlra. Egy végpontot jelenít meg előttünk, amely egy számunkra ismeretlen, a kontingencia által uralt világot eredményezhet (Kurzweil 2013).

A szingularitás és az eszkatológia együttes feltérképezéséből arra következtethetünk, hogy Land gondolkodásában a kapitalizmus teleologikus célképpzettel rendelkezik.¹⁶ Ez a célképpzet pedig – Deleuze (1988) fogalmi keretét használva – az aktuális létrejöttére, pontosabban egy virtuális aktualizálódására irányul. A kapitalizmus Land nézőpontjából tehát dinamikus tényező, amely a technológiával fuzionálva elérhet egy, az emberi nem számára végpontnak nevezhető pillanatot eredményezhet. Ugyanakkor e pillanat nem a kozmológiai értelemben vett megsemmisülést jelöli; sokkal inkább a taubes-i apokaliptikus, azaz feltárulkozó, történelmen kívüli pillanatot (Taubes 2004). Derrida (1993a) logikáját követve pedig arra következtethetünk, hogy az akcelerationizmus eszkatonja önmaga felszámolását jelenti, azaz a kapitalizmus gyorsulása a kapitalizmus végét eredményezi. Derrida kitér az eszkatologikus prédikáció hangnemére is: az nem pusztán a véget mint elérendő célt jelöli ki, hanem a prédikátor, azaz a beszélő saját önfelszámolásának igényét is kifejezi (Derrida 1993a: 65-70). Mindennek értelmében a szingularitás egy inflexiós pontként értelmezendő: a Land esszéiben megjelenő technonómiai fejlődés és növekedés ilyen módon kerül ki az ember kezéből és válik autoproduktívvá. Mindezen túlmenően Land technonómiai szingularitás apologetikáját, egyben eszkatológiai olvasatát az adja, hogy a szingularitás megvalósulásával a fennálló szocio-kulturális mező megsemmisül.

Nem véletlenül éltünk Irving John Good (1965) intelligenciarobbanás kifejezésével. Schrödinger kapcsán láthattuk, hogy az egyén úgy tartja meg önnön egységét, hogy kiszervezi entrópiáját. Tulajdonképpen annak ellenkezőjét, extrópiát termel, negentrópus folyamat zajlik le. Land amellet érvel egy rövid gondolatmenetében, hogy:

¹⁶ Vö. Overy (2016): 206

„(...) az intelligencia problémákat old meg azáltal, hogy a viselkedést úgy irányítja, hogy lokális extrópiát hoz létre. Ezt a valószínű kimenetel elkerülése jelzi, ami egyenértékű az információ előállításával (...) A természetben, ahol semmi sem egyszerűen adott (így mindent meg kell építeni), az önfenntartó valószínűtlenség létezése a valószínűségtől való mélyebb elszabadulás mutatója. (Land 2014d: 21)¹⁷

Mindennek értelmében a techno-kapitalizmus mint folyamat működése intelligenciát állít elő, melynek értelmében egyre több és több probléma válik megoldhatóvá. Ez azonban maga után vonja azt is, hogy az intelligencia maga kiszabadul korábbi organikus környezetéből. Ellenben e gondolat felveti annak kérdését – amelyet Land nem vizsgál – hogy magának az intelligenciának milyen ökológiai határai vannak. Erre a tanulmány végén térünk vissza.

Land az akceleracionizmus melletti állásfoglalásának oka ennek értelmében az, hogy: *„Az intelligencia növelése rendkívül összetett és általánosabb adaptív válaszokat tesz lehetővé, részben azért, mert maga az intelligencia növelése általános célú adaptív válaszlépéssé válik.”* (Land 2014d: 21) Az extrópia tehát kiemelt szerepet kap Land gondolkodásában az entrópia mellett. Pontosabban a lokális entrópia csökkentésének tételét fogalmazza meg. Land kapitalizmus melletti akceleracionista állásfoglalásának oka pedig az, hogy egyrészt a deterritorializációs tendenciák eredményeként azonosítja a kibernetikai értelemben vett entrópiát (Land 1992: 26-31; 2018c); ugyanakkor a mindeközben végbemenő tőkeakkumuláció teszi lehetővé a lokális extrópia előállítását.

A technokapitalizmus landiánus értelmezéséből azt a megállapítást tehetjük, hogy tulajdonképpen nincs hagyományos értelemben vett eszkatológiája. A technonómiai szingularitás sokkal inkább egy apokaliptikát – a poszthumán fel-tárulkozást – mintsem eszkatont jelenít meg előttünk.

Land elhelyezése az akceleracionizmust tematizáló irányzatok között

¹⁷ *„(...) intelligence solves problems, by guiding behavior to produce local extropy. It is indicated by the avoidance of probable outcomes, which is equivalent to the construction of information. (...) In nature, where nothing is simply given (so that everything must be built), the existence of self-sustaining improbability is the index of a deeper runaway departure from probability.”* (Land 2014d: 21) Saját fordítás.

E ponton felmerül a kérdés, hogy Land korántsem hagyományos problematizáló leírásmódja milyen módon alkalmazható társadalom- és politikaelméleti szempontból. A leírtak függvényében Land eredetisége, politikaelméleti relevanciája úgy tárulhat fel, ha zárásképpen pozicionáljuk az akceleracionizmust a gyorsulás mibenlétét tudatosító felfogásokkal szemben. Mindezt különböző szerzők műveinek alapul vételével – és ideáltipikus sarkítással – a következőképpen ábrázolhatjuk:

	Passzív nihilizmus	Landiánus akceleracionizmus	Zöld politika
Antropológia	Antihumanizmus	Poszthumanizmus – Poszt-antropocentrizmus	Ökologizmus
Haladáshoz való viszony	Akcelereatív	Akceleratív	Deceleratív
Technológiához való viszony	Technopesszimista – Technofób	Techno-optimista – Technofil	Megoszló
Akarathoz való viszony	Nem releváns – Passzív nihilista	Nem releváns – Determinisztikus	Cselekvő
Territorialitás	Globális	Globális	„Glokális”
Kapitalizmushoz fűződő viszony	Beletörődő	Kapitalizmuspárti	Megoszló
Egyenlőséghez való viszony	Nem releváns	Minimális állam – Libertarianizmus	Redisztributív – „gondoskodó állam”
Ökológiához való viszony	Teljes elidegenedés állapota	Neoliberális elvek – Hatékonyság elsődlegessége	Zöld politika
Politikai részvételhez való viszony	Apolitikus – Nihilista	Automatikus – Gépies	Részvételi demokrácia
Eszkhatonhoz való viszony	Beletörődő	Apokaliptikus – Előidézni kívánó	Elodázó

1. Táblázat: A korai landiánus akceleracionizmus pozíciója egy passzív nihilizmushoz és a tág értelemben vett zöld politikához viszonyítva¹⁸

¹⁸ Az első kategória (passzív nihilizmus) elsősorban Jean Baudrillard munkásságán – illetve a nála megfigyelhető nietzscheiánus hatásokon – alapszik; a második kategória (Landiánus akceleracionizmus) alapján Nick Land korai munkása adta, míg a harmadik kategória egy jóval tágabb értelmezése a zöld politikáknak (Biermann – Lövbrand 2019).

Passzív Nihilizmus

A nihilista foratókönyv egy fontos kiinduló- és viszonyítási pont e tipológiában. Utaltunk korábban több helyen Baudrillard Land-re gyakorolt hatására. A baudrillard-i nihilizmus és anti-humanista beállítottság ott érhető tetten, hogy szerinte a szimulákrumok korában példátlan elidegenedésnek lehetünk szemtanúi, melynek elsődleges oka az, hogy a technológia beszivárgott az ember mindennapi életébe. Passzív – nietzsche-i – nihilizmusról van itt szó, ugyanis Baudrillard szerint már nem lehetséges lerombolni a különböző társadalmi vagy politikai intézményeket, elvégre az már bekövetkezett azzal, hogy minden tényező felcserélhetővé vált; elidegenedése okán minden emancipálódott is egyben (Baudrillard 2007: 51; Horváth 2018: 114-115). Nietzsche esetén a nihilizmus azt jelentette, hogy Isten halálával az Egyház adta metafizikai, teleológiai világmagyarázat összeomlott. Ennek értelmében a – tradicionális – erkölcs értelmét veszítette. A passzív nihilisták – így Baudrillard – számára az emberiség az utolsó előtti pillanatban van, csak várnia kell a vég beteljesülését (Baudrillard 1997; 2000). Ez adja ezen ideáltípus antihumanizmusát. Megjegyzendő azonban, hogy ebben az esetben passzív nihilizmusról van szó, mivel már nincs mit nietzsche-i értelemben lerombolni, szemben számos más aktív nihilizmusba tartozó szerzővel, akik korántsem apolitikusak, éppen ellenkezőleg: elkötelezettek a régi intézmények, értékek lerombolása irányába, hogy új intézményeket, normáknak engedjenek teret. Ilyen értelemben ha aktív nihilizmusról lenne szó, nem állná meg a helyét az apolitikus jelző, elvégre az aktív nihilistánál már az akarat megfigyelhető volna (Nietzsche 2000).

Landiánus akcelerationizmus

A landiánus akcelerationizmus ugyanakkor túl kíván lépni az antropocentrizmuson, azaz az emberi nem középpontba helyezésén. Baudrillard-dal szemben Land úgy véli, hogy van emancipációs lehetőség, mégpedig a nonhumán tényezők emancipációja, amely magában foglalja a tőke autonomizálását (Horváth 2018; Murphy 2018). Egy alapvetően techno-optimista olvasatról van itt szó tehát, amely a neoliberális gazdaságpolitikában lehetőséget lát: amelletti elköteleződésével képes azon túllépni, megvalósítva egy kiber-disztópikusnak tűnő, auto-részvételi hipervalóságot, amelynek értelmében az apokaliptika mint fel-tárulkozás üdvözlője. Mint láthattuk ez egyrészt magában foglalja a Deleuze és Guattari nevéhez fűződő gépies felfogást, így az – egyéni – emberi akarat eltűnését. Felvetődhet ugyan, hogy non-humán

ágens emancipációja éppen az akaratot testesíti meg, ugyanakkor Land anti-marxista elköteleződésű, egyben marxianus terminológiára támaszkodó gondolatmenete a kapitalizmus determinisztikus működését vetíti elénk. E determinisztikus folyamat empirikusan megfogható eleme a tőkeakkumuláció, amely képes megvalósítani a szingularitást. Ennek értelmében a neoliberális gazdaságpolitika üdvözlője, így anti-egalitárius. Mivel poszt-antropocentrikus pozícióból indít, törekvései tárgyai közzé beemelve non-humán tényezőket, poszthumanistának tekinthető (Horváth 2018; Horváth – Lovász – Nemes 2019).

Zöld politika

A passzív nihilista és az akcelacionista diskurzussal szemben megfogalmazódhat egy másik techno-szkeptikus olvasat is. Felmerülhet egyrészt az a kérdés, hogy miért kellene beletörődnünk a jelenlegi helyzetbe? Nem lehet új tervezési, szervezési formákat kialakítani, vagy épp a spontaneitást és reflexiót kiváltó környezetet a javunkra fordítani (Beck – Giddens – Lash 1994)? A „Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan!” mottó önmagába foglalja a cselekvés, így az akarat fontosságát, amely kizárja a nihilizmus és apolitikusság kategóriáit. Továbbá kérdéses az is, hogy mi garantálja az intelligenciarobbanás bekövetkeztét? A Föld erőforrásai végesek, így a lokális extrópia-termelés érdekében kifejtett erőforrás-felhasználás hozzájárulhat a Föld lakhatatlanná válásához, még mielőtt bárinemű szingularitást megközelíthetnénk. Napjainkban kifejezetten szerteágazó a zöld politika és filozófia, így e kategória tűnik leginkább általánosítónak esetünkben. Ugyanakkor ha a közös vonásokat kívánjuk szemügyre venni, egyértelműen kijelenthető az, hogy a környezetszennyezés visszafogásának egyik eszköze a termelés megadóztatása, ez pedig – a neoliberális gazdaságpolitika alapelemével szemben – nagy államot követel meg, amely együtt jár egy bizonyos mértékű redistribúcióval. Továbbá kétségtelen, hogy a technológiai vívmányok használata révén a óceánokban lévő mikroműanyagok összegyűjtése, az ember ökológiai lábnyomának csökkentése sikeres lehet; ugyanakkor a mértéktelen emberi tevékenység – iparosítás, fejlesztés, környezet átalakítása – szóba sem jöhet e diskurzusból. Napjainkban a különböző zöld politikák egyre inkább eltávolodnak az antropocentrizmustól, lehetővé téve az ember-környezet-állat-növény-eszköz/gép viszonyok nem-emberközpontú rendszerbe szervezését. Továbbá egy deceleratív tendenciát kívánó típusról beszélhetünk. Fókuszában azonban a fenntarthatóság mellett az emberi részvétel kiemelkedő alkotóelemeként jelenik meg, függetlenül attól, hogy kapitalista, vagy éppen nem-kapitalista gazdasági rendszert kíván

megvalósítani; vagy éppen a bal-jobb tengely melyik pontján helyezkedik el (Biermann – Löwbrand 2019).

Konklúzió

Az akceleracionizmus önmagában egy kibernetikai-filozófiai elmélet, amely társadalomelméletként nyeri el leginkább értelmét. Legfőbb tézise alapján a kapitalizmus esetén olyan pozitív visszacsatolási hurokról beszélhetünk, amelyen keresztül a modernitás előre halad: önbeteljesítése közepette gazdasági dimenziója kiegészülve a technológiai fejlődéssel autoproduktívvá válik. Gondolat kísérleti értelmezése szempontjából pedig fellelhető benne az eszkhaton megjelenése: a lepel feltárulkozása egy vég előtt, amely ugyanakkor egy új kezdetet jelent Land filozófiájában:

„A kapitalista 'véglegesség' (azaz a Techno-kereskedelmi Szingularitás) inkább egy átmeneti küszöb, mint végállapot. A tőke egy nyitott horizont felé tendál, nem pedig egy befejezett állapot felé.”
(Land 2014b: 212)¹⁹

Ugyanakkor, mint láthattuk, a korai landiánus eszkhaton önmagában egy deszekularizált apokaliptika – mintsem eszkhaton –, mely technicizált is egyben. E vég mibenléte kapcsán fellelhető H. P. Lovecraft Land-re gyakorolt hatása: egy olyan nem-emberi tényező kiismerhetetlensége, amelynek gondolata, e tényezőre történő ráismerés az embert magát megsemmisítené (Horváth 2018: 246). Land a Deleuze és Guattari által megalkotott deterritorializáció koncepciójának üdvözlője, elvégre e folyamat magában hordozza az emancipáció lehetőségét. Baudrillard (1997) szerint már nincs minek emacipálnia – ez adja nietzscheiánus nihilizmusát. Land szerint ugyanakkor van emancipációs lehetőség: maga a tőke autonomizációja, mely az intelligenciarobbanással valósulna meg (Murphy 2018). Ezért tekinthető tehát Land a kapitalizmus poszthumán teoretikusának.

Mindazonáltal Land koncepciói, fogalmai, illetve ezek alkotta elmélet összehasonlíthatóvá teszi filozófiáját más diszciplína képviselőivel is. Land kapitalizmus-értelmezésében a de- és reterritorializációs ciklikusság helyett a deterritorializációs többlet

¹⁹ „Capitalist 'finality' (i.e. Techno-commercial Singularity) is a threshold of transition, rather than a terminal state. Capital tends to an open horizon, not to a state of completion.” (Land 2014b: 212) Saját fordítás.

hangsúlyozza, amely analógiát mutat Schumpeter (1994: 82-83) kreatív rombolás koncepciójával (Land 2017).²⁰ Jacques Ellul technopesszimista hangvételű szociológiai munkájában amellet érvel, hogy a technológia konformitásra kényszeríti az egyént, társadalmi struktúrákat és az ideológiákat; szubjektumává tesz mindent. Ilyen értelemben az egyéneknek kell adaptálódniuk magához a technológiához; ennek oka pedig az, hogy az adott miliőben lévő egyének már átestek egy deszakralizálódási folyamaton – pontosabban a szekularizáció folyamatán. Fentiek tekintetében Ellul és Land közös talajról indít: mindketten elmarasztalják a modernitást, ugyanakkor Land túllép Ellul pesszimista meglátásain – egyben keresztény társadalomelméleti pozícióján –, s az akceleráció normatív igénye mellett foglal állást (Ellul 1964; 1975; Murphy 2018).

Land kétségtelenül egy kapitalista filozófus, ugyanis egy kapitalista filozófiát ír le azon túlmenően, hogy nem szokványos módon és módszerrel mutat be problémákat. Folytonosan montázsos szövege külön kihívás elé állítja szövegeinek értelmezőjét (Guariento 2017: 268), ennek ellenére a nem szokványos akadémiai írásmódja ellenére új horizontot nyitott munkássága. Deleuze és Guattari nyomán Land azt hangsúlyozza, hogy a posztmodern társadalmakat olyan visszacsatolási ciklusok jellemzik, amelyeket semmilyen központosított egység nem tud ellenőrizni. A felülről lefelé irányuló struktúrák ebben az új korban kudarcra vannak ítélve. Ez politikatudományi szempontból tehát azt jelenti Land filozófiájából kiindulva, hogy folyamatos globális – Land teóriájában kozmikus – entrópiánövekedéssel nézünk szembe, amelyet a korábbi intézményi környezet képtelen kezelni, csökkenteni. Az akceleracionizmusban így tehát az állam, illetve a karizmatikus vezető helyére – aki képes meglovagolni a történelem adta lehetőségeket – egy hatékonyabb, határokat folyamatosan átlépő tényező kerül: az összefonódó kapitalizmus és technológia, amelyek gyarapodását és fejlődését a tőkeakkumuláció teszi lehetővé (Klein – Harrison 1994; Murphy 2018).

Mint láthattuk, a landiánus diskurzus értelmezése lehetővé tesz több típus megalkotását. Bár ezek a – weber-i – ideáltípusok relatívak, lehetővé teszik további altípusok meghatározását is. Egyedi esetek vizsgálata esetén attribútumaik további minőségi különbséget mutathatnak – normatív előfeltevéseik függvényében. Jelen tipizálás egy eszköz további lehetséges vizsgálatok elvégzése érdekében, így ez megmutatja az akceleracionizmust tematizáló

²⁰ Ugyan Land munkásságában érezhető Schopenhauer és Nietzsche erőteljes hatása, mégsem vetődik fel Land esetében az *akarat* kérdése. Távoltartja magát a metafizikai voluntarizmustól (Mackay – Brassier 2018: 52-53), így determinisztikusnak hat felvázolt gondolatmenete, amelynek magyarázata abban rejlik, hogy „*Land a kapitalizmus destruktív folyamatait a halál transztendencális kritikájának organonjaként azonosítja.*” (Le 2018: 31).

felfogások politikai horizontjainak sokféleségét. Következtetésképpen további kutatásokra lehet érdemes jelen diskurzus taglalása, akár az akceleracionizmuson belüli különbségek feltárása tekintetében.

Bibliográfia

- Beck, Ulrich; Giddens, Anthony; Lash, Scott (1994): *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge, Polity Press
- Baudrillard, Jean (1995): *Simulacra and Simulation*. Ann Arbor, University of Michigan Press
- Baudrillard, Jean (1997): *A Rossz transzparenciája*. Budapest, Balassi
- Baudrillard, Jean (2000): *Az utolsó előtti pillanat: a közönyös paroxista*. Budapest, Magvető
- Baudrillard, Jean (2007): Postface: Forget Baudrillard. An Interview with Sylvère Lotringer. In: Baudrillard, Jean (2007): *Forget Foucault*. Los Angeles, Semiotext(e), pp. 71-123.
- Biermann, Frank; Löwbrand, Eva (eds.) (2019): *Anthropocene Encounters. New Directions in Green Political Thinking*. Cambridge, Cambridge University Press
- Burdett, Michael S. (2015): *Eschatology and the Technological Future*. New York – London, Routledge
- CCRU (2014 [1996]): *Swarmachines*. In Mackay, Robin – Avanesian, Armen (eds.) (2014): *#ACCELERATE: The Accelerationist Reader*. Falmouth, Urbanomic, pp. 321-335.
- Csicsery-Ronay, Istvan, Jr. (1991): The SF of Theory: Baudrillard and Haraway. *Science Fiction Studies*, Vol. 18, No. 3, Science Fiction and Postmodernism (Nov., 1991), pp. 387-404.
- Deleuze, Gilles (1983): *Nietzsche and Philosophy*. New York, Columbia University Press
- Deleuze, G. (1988): *Bergsonism*. New York, Zone Books
- Deleuze, Gilles (1994): *Difference and Repetition*. New York, Columbia University Press
- Deleuze, Gilles (1998): Empirizmus és szubjektivitás. In: Deleuze, Gilles: *Hume és Kant*. Budapest, Osiris, 9-201. oldal
- Deleuze, Gilles – Guattari, Félix (2000): *Anti-Oedipus. Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis, University of Minnesota Press
- Deleuze, Gilles – Guattari, Félix (2005): *A Thousand Plateaus. Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis – London, University of Minnesota Press
- Deleuze, Gilles – Guattari, Félix (2013): *Mi a filozófia?* Budapest, Műcsarnok
- Derrida, Jacques (1993a): A filozófiában újabban meghonosodott apokaliptikus hangnemről. In: Derrida, Jacques; Kant, Immanuel (1993): *Minden dolgok vége*. Budapest, Századvég Kiadó, 34-93. oldal
- Derrida, Jacques (1993b): No apocalypse, not now. In: Derrida, Jacques; Kant, Immanuel (1993): *Minden dolgok vége*. Budapest, Századvég Kiadó, 112-147. oldal
- Derrida, Jacques (2006): *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning, and the New International*. New York, Routledge
- Ellis, James (2020): „Accelerationism: Capitalism as Critique” & Other Essays. Meatspace, Miskatonic Virtual University Press
- Ellul, Jacques (1964): *The Technological Society*. New York, Vintage Books
- Ellul Jacques (1975): *The New Demons*. New York, Seabury Press
- Fisher, Mark (2018): democracy is joy. In: Ambrose, Darren (ed.) (2018): *k-punk. The Collected and Unpublished Writings of Mark Fisher (2004-2016)*. London, Repeater Books, pp. 612-626.
- Gardiner, Michael E. (2020): Automatic for the People? Cybernetics and Left-Accelerationism. *Constellations. An International Journal of Critical and Democratic Theory*, <https://doi.org/10.1111/1467-8675.12528> [Letöltés: 2021.11.10.]
- Gibson, Charles (1964): *The Aztecs Under Spanish Rule: A History of the Indians of the Valley of Mexico, 1519-1810*. Stanford, Stanford University Press.
- Giddens, Anthony (1990): *The Consequences of Modernity*. Cambridge, Polity Press
- Good, Irving John (1966): Speculations Concerning the First Ultraintelligent Machine. *Advances in Computers*, vol. 6. pp. 31-88.
- Guariento, Tommaso (2017): Introduzione al pensiero di Nick Land. *Lo Sguardo – Rivista di Filosofia. Limiti e confini del Postumano*. 2017 (II), No. 24, pp. 249-268.
- Horváth Márk (2018): *A digitalitás paroxizmusa. Spektákulum, szimulákrum, kibernetikai állapot és a virtualitás hiperkaotikus okkultúrája*. Szombathely, Savaria University Press
- Horváth Márk; Lovász Ádám (2016): *Felbomlás és dromokrácia. A társadalmi gyorsulás a modernitásban és a posztmodernitásban*. Budapest, Dialóg Campus
- Horváth Márk; Lovász Ádám; Nemes Z. Márió (2019): *A poszthumanizmus változatai. Ember, embertelen és ember utáni*. n.h., Prae.hu
- Kurzweil, Ray (2013): *A szingularitás küszöbén. Amikor az ember meghaladja a biológiát*. Budapest, Ad Astra
- Land, Nick (1992): *The Thirst for Annihilation. Georges Bataille and Virulent Nihilism*. London – New York, Routledge
- Land, Nick (1993): Making It with Death: Remarks on Thanatos and Desiring-Production. *Journal of the British Society for Phenomenology*. 24:1. pp. 66-76.
- Land, Nick (1995a): Meat (or How to Kill Oedipus in Cyberspace). *Body and Society*. Vol. 1(3-4), pp. 191-204.

- Land, Nick (1995b): Shamanic Nietzsche. In: Sedgwick, Peter R. (ed.) (1995): *Nietzsche: A Critical Reader*. Oxford, Blackwell, pp. 158-70
- Land, Nick (2018a): *Fanged Noumena. Collected Writings: 1987-2007*. Falmouth – New York, Urbanomic – Sequence Press
- Land, Nick (2018b): Circuitries. In Land, Nick (2018): *Fanged Noumena. Collected Writings: 1987-2007*. Falmouth – New York, Urbanomic – Sequence Press, 289-318.
- Land, Nick (2018c): Machinic Desire. In Land, Nick (2018): *Fanged Noumena. Collected Writings: 1987-2007*. Falmouth – New York, Urbanomic – Sequence Press, 319-344.
- Land, Nick (2018d): Meltdown. In Land, Nick (2018): *Fanged Noumena. Collected Writings: 1987-2007*. Falmouth – New York, Urbanomic – Sequence Press, 441-460.
- Land, Nick (2018e): Cybergothic. In Land, Nick (2018): *Fanged Noumena. Collected Writings: 1987-2007*. Falmouth – New York, Urbanomic – Sequence Press, 345-374.
- Land, Nick (2018f): No Future. In Land, Nick (2018): *Fanged Noumena. Collected Writings: 1987-2007*. Falmouth – New York, Urbanomic – Sequence Press, 391-399.
- Lasch, Christopher (1979): *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York, Warner Books
- Le, Vincent (2018): The Decline of Politics in The Name of Science? Constellations and Collisions Between Nick Land and Ray Brassier. *Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy*, vol, 14, no. 3, pp 31-50.
- Löwith, Karl (1996): *Világtörténelem és üdvtörténet. A történelemfilozófia teológiai gyökerei*. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó
- Lynch, Thomas (2019): *Apocalyptic Political Theology. Hegel, Taubes and Malabou*. London – New York – Oxford – New Delhi – Sidney, Bloomsbury Academic
- Mackay, Robin – Avanessian, Armen (eds.) (2014): *#ACCELERATE: The Accelerationist Reader*. Falmouth, Urbanomic
- Mackay, Robin – Brassier, Ray (2018): Editors' Introduction. In Land, Nick (2018): *Fanged Noumena. Collected Writings: 1987-2007*. Falmouth – New York, Urbanomic – Sequence Press, 1-54.
- Marx, Karl: Beszéd a szabadkereskedelem kérdéséről. *MEM* 4. 422-436.
- Nietzsche, Friedrich (1996): *Adalék a morál genealógiájához*. Budapest, Holnap
- Nietzsche, Friedrich (2000): *Így szólt Zarathustra*. Budapest, Osiris Kiadó
- Noys, Benjamin (2010): *The Persistence of the Negative. A Critique of Contemporary Continental Theory*. Edinburgh, Edinburgh University Press
- Overy, Stephen (2016): *The genealogy of Nick Land's anti-anthropocentric philosophy: a psychoanalytic conception of machinic desire*. (Doktori (Phd) disszertáció), Newcastle University, Newcastle upon Tyne, Forrás: <http://theses.ncl.ac.uk/jspui/handle/10443/3350> [Letöltés: 2021.01.16.]
- Plant, Sadie; Land, Nick (1994): *Cyberpositive*. In: Mackay, Robin; Avanessian, Armen (eds.) (2014): *#ACCELERATE: The Accelerationist Reader*. Falmouth, Urbanomic, 303-314.
- Rovelli, Carlo (2018): *Az idő rendje*. Budapest, Park
- Schrödinger, Erwin (2013): *What is Life? The Physical Aspect of the Living Cell with Mind and Matter & Autobiographical Sketches*. Cambridge, Cambridge University Press
- Schumpeter, Joseph A. (1994) [1942]. *Capitalism, Socialism and Democracy*. London, Routledge, pp. 82–83.
- Shaviri, Steven (2015): *No Speed Limit. Three Essays on Acceleration*. Minneapolis, University of Minnesota Press
- Sohrab, Siavash H. (2014): Boltzmann entropy of thermodynamics versus Shannon entropy of information theory. *International Journal of Mechanics*, 1, 73-84.
- Strauss, Leo (1994 [1959]): Mi a politikai filozófia? *Világosság*, 7, 20-50.
- Styfhals, Willem (2015): Evil in History: Karl Löwith and Jacob Taubes on Modern Eschatology. *Journal of the History of Ideas* 76, no. 2., pp. 191–213.
- Taubes, Jacob (2004): *Nyugati eszkatológia*. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó
- Townsend, Richard F. (2009): *The Aztecs*. London, Thames & Hudson

Internetes források

- Land, Nick (2014a): Extropy. In Land, Nick (n.é.) *Xenosystem Fragments*. n.h.: Apostate Gallery. Digitális kiadás. 13. Elérhető: https://apostategallery.com/XENOSYSTEMS_FRAGMENTS.pdf [Letöltés: 2021.11.14.], eredeti megjelenés: <http://www.xenosystems.net/extropy/>

- Land, Nick (2014b): *Freedoom (Prelude 1a)*. In Land, Nick (n.é.) *Xenosystem Fragments*. n.h.: Apostate Gallery. Digitális kiadás. 212-213. Elérhető: https://apostategallery.com/XENOSYSTEMS_FRAGMENTS.pdf [Letöltés: 2021.11.14.], eredeti megjelenés: <http://www.xenosystems.net/freedoom-prelude-1a/>
- Land, Nick (2014c): *What is Intelligence?* In Land, Nick (n.é.) *Xenosystem Fragments*. n.h.: Apostate Gallery. Digitális kiadás. 21-22. Elérhető: https://apostategallery.com/XENOSYSTEMS_FRAGMENTS.pdf [Letöltés: 2021.11.14.], eredeti megjelenés: <http://www.xenosystems.net/freedoom-prelude-1a/>
- Land, Nick (2017): *A Quick-and-Dirty Introduction to Accelerationism*. *Jacobite Magazine*, <https://jacobitemag.com/2017/05/25/a-quick-and-dirty-introduction-to-accelerationism/> 2017. május 25. [Letöltés: 2021.10.04.]
- Land, Nick (2019): *Disintegration*. *Jacobite Magazine*, <https://jacobitemag.com/2019/07/15/disintegration/> 2019. július 15. [Letöltés: 2021.10.04.]
- Miller, Cassie (2020): 'There Is No Political Solution': Accelerationism in the White Power Movement. *Southern Poverty Law Center*, 2020. június 23. <https://www.splcenter.org/hatewatch/2020/06/23/there-no-political-solution-accelerationism-white-power-movement> [Letöltés: 2022.01.04.]
- Justin Murphy (2018): *Ideology, Intelligence, and Capital with Nick Land*, online interjú, 2018. július 19. <https://www.youtube.com/watch?v=UDMVYNX9xPw> [Letöltés: 2021.10.19.] Átírt változat: <https://vostabrupt.com/2018/08/15/ideology-intelligence-and-capital-nick-land/> [Letöltés: 2021.10.19.]
- n1x (2018): *Gender Acceleration: A Blackpaper*. *Vast Abrupt*, 2018. október 31. <https://vostabrupt.com/2018/10/31/gender-acceleration/> [Letöltés: 2021.12.12.]

Táblázatok jegyzéke

1. Táblázat: Az akcelerationizmus pozíciója Baudrillard és Biermann – Löwbrand (2019) alapján

Filmek jegyzéke

1. Klein, Leanne; Harrison, Mark (rendezők, 1994): *Visions of Heaven and Hell* (film). Barraclough Carey Productions, Channel 4 Television Corporation